

Jertfa făuritorilor unirii românilor – temei al păstrării unității de credință și de neam în contextul actual

Arhimandrit conf. univ. dr. Vasile MIRON

Keywords: sacrifice, ideal, Romanian, union, faith, culture, heroes, nation.

Idealul înfăptuirii unității și identității naționale a fost punctul de referință al lupiei și faptei poporului român. Acest ideal, întemeiat pe conștiința apartenenței românilor la același teritoriu, la aceeași origine, la aceeași religie și la aceeași tradiții, obiceiuri și limbă, a însuflarețit poporul nostru de-a lungul întregii sale istorii bimilenare. În slujba împlinirii acestei aspirații nobile s-a dăruit poporul român cu toată truda, abnegația și jertfelnicia, înscriind de-a lungul istoriei sale pagini glorioase de dimensiuni epopeice.

Unirea tuturor românilor într-un stat național, liber și independent, înfăptuită la 1 decembrie 1918, constituie o încununare a miilor de jertfe aduse pe altarul patriei străbune și rezultatul unui îndelungat proces istoric la împlinirea căruia și-au adus o contribuție importantă generații întregi de eroi luptători, voievozi, ierarhi luminați, poeți, cărturari de seamă și oameni de cultură, reprezentând fiecare în parte, voința și aspirațiile de veacuri ale întregului popor român.

Poporul nostru s-a născut creștin și a trăit creștinește, iar acest fapt i-a dat tăria și curajul să înfrunte ostilitățile. El a suportat cu seninătate și demnitate, toate asprele încercări ale destinului său, desfășurat pe arena istoriei sale bimilenare, pe un drum capricios și anevoieios, presărat cu jertfe și sacrificii enorme depuse în slujba mărețelor idealuri de libertate, dreptate și unitate națională. Eroismul legendar al poporului român este o ilustrare a faptului că

el a înțeles și perceptul „creștinismul nu ca pe un corp mort sau ca un obiect de muzeu arheologic, ci ca pe un organism viu și activ, care s-a integrat în viața omenească și a devenit un element constitutiv al ei. Creștinismul n-a fost niciodată o simplă înmânare omenirii de către Dumnezeu a bunurilor cerești, spirituale și eterne, pe singură calea grației dogmatizate. Creștinismul a fost și este intens și luptă a lui Dumnezeu pentru oameni și a oamenilor pentru Dumnezeu. Creștinismul e zbuciumul continuu, în care omenirea luptă și săngerează, cu căderi și cu ridicări succesive, să prindă, să dețină și să-și facă util adevărul dat ei de Dumnezeu prin Iisus Hristos. Acest zbucium bimilenar îl luminează istoria. Și ne amintește cu aceasta un lucru de mare și permanentă importanță”¹.

Biserica Ortodoxă s-a identificat de la început cu aspirațiile de viață ale poporului român, devenind Ortodoxie românească sau „Lege românească”, care l-a ajutat veacuri de-a rândul să-și păstreze identitatea și integritatea sa națională, să-și dezvolte viața sa tihnită și patriarhală, să-și formeze cultura și spiritualitatea sa proprie și să lupte cu dărzenie și înflăcărare pentru dobândirea unității sale politice și religioase, într-un stat liber și independent.

Unitatea etnică, lingvistică și religioasă, legăturile permanente dintre „oamenii pământului” din ținuturile intra și extra carpatice, unitatea în diversele a acestui teritoriu, au cultivat neîntrerupt de-a lungul istoriei o conștiință vie și unitară de neam și de credință ortodoxă strămoșească. Originea, limba, credința, obiceiul pământului și etosul popular, toate le erau comune și familiare românilor, iar datinile și tradițiile folclorice și religioase, erau atât de înrădăcinate încât „mai ușor se putea smulge paloșul din mâna lui Hercule decât să fie abătuți români de la ele”². Legăturile permanente, dezvoltate la nivel economic, social, cultural și religios între toate provinciile locuite de români, în ciuda artificialelor granițe impuse de vremelnice stăpânniri străine și arbitrară, au generat și nutrit idealul de unire, într-un singur stat, al tuturor românilor. „Unitatea națională – scria marele patriot și revoluționar Nicolae Bălcescu – fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbătașilor noștri cei mai mari care intrupăra în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dânsa ei trăiră,

¹ Prof. univ. Teodor M. POPESCU, *Rolul istoriei în înțelegerea creștinismului*, București, 1927, pp. 18, 19, 20.

² Ștefan PASCU, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, București, 1983, p. 33.

munciră și suferiră”³. Reluând aceeași idee, un mare diplomat român (Mihail Kogălnicenu), va spune la scurtă vreme că unirea românilor într-un singur stat este „cheia de boltă fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național”⁴.

Ideea de unire și unitate a fost sugerată nu numai de generația pașoptistă, pentru că ea a stimulat sentimentul național ce a însuflețit inima românilor din totdeauna, de când istoria noastră a început să spune câteva despre Dacia, aşa cum afirma Cezar Bolliac⁵. Întreaga noastră istorie este străbătută de idealul unității naționale, iar acest ideal reprezintă coordonata de bază a existenței noastre în istorie și axul central al devenirii noastre. Unirea nu a însemnat triumful unei singure generații, ci izbânda unui ideal nutrit și pregătit în decurs de secole, ce străbate ca un fir roșu întreaga noastră istorie. Pentru realizarea acestui ideal s-au jertfit – după expresia fericită a inspiratorului autor al Cântecelor fără țară, „și moșii și strămoșii”. Jertfa este temelia biruinței. Unirea românilor într-un singur stat suveran și independent este pecetluită de jertfele martirice ale moșilor și strămoșilor noștri, care au sfînțit cu sângele lor acest pământ străbun.

N-ar trebui să uităm niciodată jertfele atât de scumpe și nepieritoare pe care le-a plătit această națiune în decursul nenumăratelor răscoale și bătălii, începând de la Burebista și Decebal și până la cele două războaie ale reîntregirii neamului nostru românesc. Comemorând cu evlavie și venerație aceste jertfe nemuritoare ale înaintașilor, rostим cu emoție sublimul imn de laudă închinat lor de un celebru poet român: „Eroi ce rumenirăți zorii victoriilor milenare,/ Din lunga mea îngenunchere, azi vouă vă încchin cântare./ Nu caut vorbe îscusite, nevoie nu e să mă laud;/ Cuvinte pe măsura luptei ce ați dus-o voi, zadarnic caut” (Mihai Beniuc). Rezonanța și realismul acestor versuri își găsește confirmarea în episodul celei mai crângi lupte din istoria poporului nostru ce a avut loc la Mărășești, în zilele de 6-19 august 1917⁶. Atunci în „unghul morții”, inamicul ce invadaseră țara s-a confruntat cu sufletul dârz și cutezător al unei națiuni, care își apăra cu prețul vieții dreptatea, pacea și

³ Pr. prof. Mircea PĂCURARIU, „Unirea cea Mare”, în: *Biserica Ortodoxă Română* CI (1983), nr. 11-12, p. 848.

⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. IV, București, 1903, p. 109.

⁵ Dumitru ALMAȘ, „Temelia unității noastre”, în: *România Liberă* din 17 noiembrie, 1983, p. 4.

⁶ Constantin GIURESCU, Dinu C. GIURESCU, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1975, p. 687.

libertatea și care voia, cu orice risc, să se jertfească pentru glia și credința strămoșească. Evocând acele momente cumplite și dramatice ale istoriei noastre, un cleric contemporan spunea astfel, referindu-se la acele clipe de neuitat: „Vor cunoaște toți și vor ține minte că românul în veci nu piere. Vor vedea că atunci când ei credeau că l-au răpus, românul a dovedit că are șapte vieți în pieptu-i de aramă; atunci când ei îl credeau doborât, românul își înălța capul cu mândria rasei lui, a originii lui divine, care va străluci prin timpii seculari”⁷. Rezistența poporului român în fața tuturor vicisitudinilor istoriei este o dovadă incontestabilă a acestui adevăr. Aflat „în calea tuturor răutăților”, după spusa cronicarului (Grigore Ureche), adică la poarta Europei, în calea năvălirilor barbare și la răscrucea dintre imperii (țarist și austriac), acest popor a străjuit pământul sfânt cu paloșul în mâna și a vegheat la păstrarea nealterată a „legii strămoșești” cu arma adevărului și pavăza credinței, ca o stâncă neclintită, zidită de două mii de ani pe jertfele eroilor săi martiri. Numele lor îi întâlnim la tot pasul. Îi întâlnim „la Rovine în câmpii” alături de Mircea cel Bătrân, la Podul Înalt, Războieni sau Valea Albă, însoțind pe Ștefan cel Mare, ca arcași, stegari sau călăreți; la Călugăreni, luptându-se ca niște lei alături de Mihai Viteazul, sau ca niște tribuni semeți și temerari ca Horia, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu sau Avram Iancu. Îi întâlnim la Plevna, Rahova, Grivița, Smârdan sau Vidin, ca dorobanți neînfricați, sau ca țărani căzuți sub glie, în primăvara săngeroasă a anului 1907, ori înclestați în toiul luptei la Cerna, Jiu, Olt, Argeș, Dragoslavele, în fronturile din Dobrogea, Mărășești, Mărăști și Oituz, Soveja sau Câmpulung Muscel, căzând pentru o cauză dreaptă la Lupeni sau Grivița, ori în crâncena bătăliei pentru eliberarea țării de sub dominație străină, în timpul insurecției armate antifasciste, precum și în lungi deportări, în temnițele și lagărele comuniste și în calvarul de la canalul Dunăre-Marea Neagră.

Șirul lor este nesfârșit. Însuflețiți de cea mai curată iubire de patrie, ei au apărat-o cu strănicie, jertfindu-se pentru ea. Odihnindu-se azi în mausolee sau cavouri, în cimitire și în gropi comune, în văi și pe coline, în munți și în câmpii, sutele de mii de martiri și-au înscris numele și fapta în panteonul nemuririi și în cartea vieții nepieritoare a neamului nostru, strălucind ca niște

⁷ Diacon Arghir I. VÂRNAV, *Carte omagială cu ocazia aniversării a 5 ani de pastorire a PS. Gherontie, Episcopul Constanței – Vechiul Tomis și Durostorului*, Constanța, 4 februarie, 1931, p. 9.

aștrii pe firmamentul istoriei noastre naționale. Pildele lor de eroism și jertfele lor au rămas înscrise cu litere de aur în memoria și conștiința poporului care a căutat să imortalizeze și să permanentizeze amintirea, numele și faptele lor de glorie. Poporul român și-a cinstit întotdeauna eroii, prețuindu-i, pomenindu-i în sfintele rugăciuni și comemorându-i cu pietate, respect și venerație. Țara întreagă este plină de monumentele lor stranii, pe care sunt scrise cuvinte simple, dar cutremurătoare, ce te înfioară de parcă te izbesc în față ca un bici al destinului: „Spuneți generațiilor viitoare că noi am dat jertfa supremă pe câmpul de onoare”⁸.

N-ar trebui să uite nimeni, și mai ales conducătorii noștri de astăzi, că fiecare palmă de pământ românesc a fost stropită cu sudoarea și sângele părinților și strămoșilor noștri.

În șirul incomensurabil de mare al eroilor, ostașilor și luptătorilor români care s-au jertfit pentru unitatea națională și pentru libertatea și neatârnarea Patriei și-au înscris numele și un număr important de slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, în special preoți și cântăreți⁹. „În tot cursul istoriei noastre naționale, Biserica Ortodoxă Română s-a simțit integrată în viața poporului nostru..., a urmărit fără încetare întărirea dragostei față de glia străbună și a împărțit cu poporul amărăciunea zilelor haine și bucuria zilelor frumoase”¹⁰. Clerul ortodox român a fost la înălțimea datoriei, a înțeles și a simțit nevoile și durerile poporului și a vegheat alături de el, sprijinind-l să-și împlinească dorințele sale cele mai nobile și mai arzătoare: culturalizarea maselor de credincioși, educația lor religioasă și morală și îmbunătățirea vieții lor decăzute din cauza lipsurilor și nedreptăților în care ajunsese să trăiască. Mitropoliții și episcopii țării, arhimandriții și preoții Bisericii, cu cuvântul, cu condeiul și cu fapta, cu crucea într-o mâna și cu cartea de slujbă în celaltă, au sprijinit cauza unirii, fiind sufletul mișcării patriotice pentru eliberarea națională de sub jugul străin și pentru unirea tuturor românilor într-un singur cuget și într-un singur stat. Au izbândit acest lucru cu jertfe uriașe, dar și cu mari speranțe și bucurii.

⁸ Academician Alexandru SURDU, *Sufletul românesc cinstire*, Ed. Renaissance, București, 2011, p. 62.

⁹ A se vedea C. BĂRBULESCU, *Fete bisericesti în război, răzvrătiri și revoluții*, București, 1950.

¹⁰ *Cuvântarea Î.P.S. IUSTIN Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în: Congresul Frontului Unității Socialiste*, București, 1974, p. 111.

Ierarhii noștri au fost primii sfetnici și colaboratori ai voievozilor români, în calitatea lor de membri de drept în sfaturile domnești sau în divanurile ad-hoc, unde episcopi ca Melchisedec Ștefănescu și Neofit și Filaret Scriban au avut un rol preponderent în actul unirii de la 24 ianuarie 1859. Unii dintre ei, cum a fost Mitropolitul Veniamin Costache în Moldova și Grigorie Dascălul în Țara Românească au îndeplinit pentru o scurtă vreme și demnitatea de caimacani, adică locțiitori de domni, servind interesele și idealurile poporului. Cel dintâi, supranumit „luminătorul Moldovei”¹¹ este ctitorul școlilor naționale și bisericești din această provincie și traducătorul și tipăritorul operelor patristice și teologice pentru instruirea clerului și inițierea poporului în tainele dreptei credințe, lucrare pe care o îndeplinise cu un secol înainte în Țara Românească Mitropolitul Antim Ivireanul. Acest ierarh „a trăit lângă popor, a simțit cu poporul, a vorbit și a scris în graiul poporului”¹², fapte ce l-au evidențiat și remarcat enorm în fața posterității, ce recunoștea în persoana acestui păstor sufletesc, chipul celui mai învățat și mai talentat mitropolit care a stat vreodată pe scaunul Mitropoliei Țării Românești¹³. El rămâne în conștiința tuturor, „ctitorul limbii liturgice în Biserica Ortodoxă Română. De la dânsul a început serviciul divin a se săvârși în toată țara numai în limba română, spre mângâierea și înțelesul tuturor”¹⁴.

Opera grandioasă de cultivare a unității de neam, de limbă, de cultură și de spiritualitate românească a fost întreprinsă și în Ardeal, unde pionierii și făcătorii limbii și literaturii române au menținut trează conștiința națională. În condițiile istorice vitrege, când Transilvania se afla sub stăpânire străină, merită subliniată contribuția remarcabilă pe care a avut-o scrierile diaconului Coresi, ale reprezentanților Școlii Ardelene și, nu în ultimul rând, a mitropolitilor cărturari Simeon Ștefan și Andrei Șaguna. Cel dintâi s-a străduit să creeze o limbă literară comună pentru toți românii, aşa cum mărturisește el în prefața Noului Testament de la Alba Iulia (1648), unde spune

¹¹ Pr. prof. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Ed. IBMBOR, București, 1981, p. 15.

¹² Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Antim Ivireanul tipograf”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1956), nr. 8-9, p. 766.

¹³ Antim IVIREANUL, *Opere*, ediție critică și Studiu introductiv de Gabriel Strempel, București, 1972, p. V.

¹⁴ Protosinghel IOANICHIE Bălan, *Patericul Românesc*, ed. a II-a, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, p. 261.

că și „cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni care circulă..., ia noi ne-am silit, pe cât am putut, să le izvodim în aşa fel încât să le înțelegă toți românii”¹⁵. Celălalt ierarh transilvănean – socotit una dintre cele mai distinse și mai proeminente personalități religioase din trecutul Bisericii noastre – este fondatorul școlilor elementare confesionale (populare), adică ortodoxe românești, puse sub directa coordonare a Bisericii. În felul acesta, el „și-a asumat prin Biserica Ortodoxă ardeleană, sarcina de a sprijini învățământul românesc de toate gradele. În Sinodul din 1850 a hotărât, ca toți protopopii ortodocși să fie și inspectori școlari și, ca toți seminariștii, înainte de a se preoți, să primească instrucție pedagogică și să aibă obligația de a fi învățători în școlile parohiale ale fiecărei biserici ortodoxe.”¹⁶ Prin operele sale teologice și manualele didactice elaborate și tipărite în tipografia înființată de el la Sibiu, acest ierarh luminat, îndrumător destoinic al învățământului românesc și organizator neîntrecut al Bisericii sale, s-a arătat a fi o trâmbiță deșteptătoare a conștiințelor românești din Ardeal. El „a reprezentat marea conștiință a unității culturale a românilor de pretutindeni și mai cu seamă a celor din afara Principatelor Române, din Ardeal, Banat și Bucovina, pe care a încercat să-i adune în vederea marelui ideal al Unirii Naționale, într-o puternică unitate de cultură și de știință.”¹⁷ Munca lui istovitoare de promovare a limbii, a culturii și a vieții religioase a rodit din plin în ogorul sufletesc al credincioșilor, căci ardelenii, în ciuda tuturor ostilităților vremii, au păstrat nealterată dreapta credință și conștiința comunității de origine, de limbă și de destin cu cea a conrațiilor români de peste munți. „Liderii Școlii Ardelene n-au reușit să înfăptuiască unirea și nici eliberarea de sub asuprarea străină, dar lupta lor dreaptă pentru unire i-a deprins cu însușirea dreptei filozofări, a filosofiei raționale, corecte, bazate pe principiile universale ale logicii”¹⁸.

¹⁵ Ștefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Eminescu, București, 1989, p. 190.

¹⁶ Academician Alexandru SURDU, *Monumente pentru eroii culturii române*, Ed. Ardealul, Târgu Mureș, 2018, p. 88.

¹⁷ Academician Alexandru SURDU, *Monumente pentru eroii...*p. 88. „Andrei Șaguna a avut un rol deosebit în sprijinirea Revoluției de la 1848, fiind unul dintre organizatorii Marii Adunări de pe Câmpia Libertății de lângă Blaj și contribuind, pe linie diplomatică, la obținerea unei serii de avantaje în favoarea românilor,” Academician Alexandru SURDU, *Monumente pentru eroii...*p. 88 .

¹⁸ Academician Alexandru SURDU, *Elogiul filozofiei românești*, Ed. Paideia, București, 1994, p. 22.

Lupta acerbă a celor trei lideri fruntași ai Școlii Ardelene este de o impunătoare și impresionantă unitate. „Toți trei poartă această luptă pe plan istoric și teologic, pentru că voiau să dovedească cu argumente istorice independenta Bisericii Ortodoxe Române din trecut și cu argumentele teologice, conformitatea învățăturii și spiritualității ei cu creștinismul originar. Ei duceau însă totodată, prin scrierile lor istorice și filologice, lupta pentru înălțarea conștiinței poporului român, pentru revendicarea dreptului la o existență independentă și în egalitate cu celealte naționalități din Imperiul Habsburgic, pe baza permanenței lui pe acest teritoriu și a însușirilor lui remarcabile, ca urmaș al marelui popor roman. Lupta istorică și doctrinară pentru independenta Bisericii era împletită la ei cu lupta istorico-filosofică pentru drepturile poporului român; fiecare din aceste independențe îi era necesară celeilalte”¹⁹.

Conștiința unității de credință și de neam și a continuității neîntrerupte pe aceste meleaguri nu a putut fi întunecată și zdruncinată în Ardeal, chiar dacă populația românească de aici a suportat secole de-a rândul oprimarea stăpânirii străine. Încă de la începutul întemeierii acestui stat feudal, Gelu, Menumorut și ceilalți cneji care i-au succedat au apărut cu strășnicie independenta teritoriului și credința lor strămoșească. Când ungurii făceau presiuni asupra românilor pentru a-și extinde stăpânirea asupra lor, Menumorut răspunde dărz și categoric unui demnitar maghiar: „Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, domnului vostru: datori îi suntem, ca un amic unui amic, cu toate ce îi sunt necesare, fiindcă e un om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul ce l-a cerut însă bunei voastre voințe nu i-l vom ceda niciodată, câtă vreme vom fi în viață”²⁰.

În fața expansiunii catolicismului susținut de regii maghiari, ce căutau să-și întindă dominația asupra teritoriilor din Ardeal, începând din secolul al XIII-lea, românii trebuiau să depună eforturi tot mai strânse pentru a-și apăra glia și credința lor strămoșească, fiind conștienți că numai prin aceasta își apărau propria ființă națională, iar Biserica lor făcea și ea tot ce îi stătea în putință, ca să se apere nu numai pe sine, ci și ființa națională a poporului care se simțea legat organic de ea.

¹⁹ Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973 p. 108.

²⁰ G. POPA-LISSEAU, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, București, 1934, p. 91.

Situată aceasta devenise extrem de critică pentru românii ardeleni, mai ales în timpul stăpânirii maghiare și habsburgice, când jugul iobagie și exploatarea nemiloasă erau asociate și conjugate cu lupta necurmată de atragere a românilor la catolicism, întreprinsă sistematic și subversiv de regii unguri prin nobilimea maghiară și ordinile călugărești. În acest context istoric defavorabil au început emigrările sporadice către frații români aflați în cele două state învecinate, organizate liber și independent, atât din punct de vedere politic cât și religios. Cele două voievodate românești situate la sud și la est de Carpați au fost reazimul și locul de scăpare și refugiu al românilor transilvăneni, în clipele grele când nu mai puteau suporta silnicia asupririi, sau încercările samavolnice de convertire la catolicism și calvinism. Diferența de credință îi ajuta pe români tolerați și umiliți în țara lor să simtă mai accentuat identitatea lor ortodoxă, distinctă de a celorlalte patru confesiuni recepte ale națiunilor conlocuitoare și să mențină cât mai vie unitatea spirituală și religioasă cu frații lor din sudul și estul Carpaților. Acești frați, de aceeași credință și de același sânge i-au ajutat și sfătuit pe români din Ardeal să rămână statornici în matca Ortodoxiei și prin aceasta în ființa lor națională unitară.

Evenimentul tragic al dezbinării religioase de la 1700, nu au izbutit să-i deznaționalizeze pe români, așa cum credea și intenționau iezuiții și principii maghiari, pentru că solidaritatea și atașamentul sufletesc al românilor din Principate i-au ajutat să ducă mai departe lupta de rezistență în aceste momente de grea cumpănă și să rămână neclintiți și fideli credinței ortodoxe strămoșești. „Ortodoxia a fost un factor principal de menținere a poporului român în unitate, și de întărire a lui în ființă proprie printr-un întreg complex de împrejurări”²¹. Aceste împrejurări au fost interferențele culturale românești, întreținute permanent în cele trei provincii, prin legăturile neîntrerupte care existau între clericii și cărturarii de elită a vremii și românilor ardeleni, greu încercați cu amarul suferințelor și cu noianul nedreptăților și lipsurilor pe care le îndurau. Este arhicunoscut faptul că producțiile literare românești, cărțile de cult și de învățătură ortodoxă și diferitele traduceri din operele Sfinților Părinți, tipărite în teascurile tipografiilor de la Neamț, Buzău, Râmnic sau București, circulau frecvent în Ardeal prin grija ierarhilor, preoților și călugărilor râvnitori și patrioți, iubitori de neam și de cultură

²¹ Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, „Rolul Ortodoxiei în formarea și păstrarea ființei poporului român și a unității naționale”, în: *Orthodoxia*, XXX (1978), nr. 4, p. 599.

teologică ortodoxă, care adeseori treceau munții și veneau în sprijinul fraților lor năpăstuiți din Ardeal. Cine nu cunoaște strădania ciobanului Badea Cârțan care traversa periodic munții, încărcat în spate cu desaga cu cărți de slujbă și de învățătură, pentru a le oferi în dar românilor transilvăneni însetați de apa cea vie a Ortodoxiei? La rândul lor, clericii și călugării ardeleni veneau prin trecătorile Carpaților la frații lor din Moldova și Țara Românească, de unde plecau mângâiați și înzestrați cu daruri de cărți sfinte, cronică, icoane, cruciulițe și prăvilioare. Istoria literară consemnează faptul că marele poet Vasile Alecsandri a avut ca dascăl pe călugărul maramureșan Gherman Vida, ce purta peste munți în desaga să un manuscris al Cronicii lui Șincai, iar luceafărul poeziei românești, Mihai Eminescu, a ajuns în lungile lui cutreierări la Blaj și la Sibiu, unde ia contact cu Asociația transilvană pentru cultură și literatură română («ASTRA»), fondată de Mitropolitul Andrei Șaguna, în anul 1861. Această asociație culturală „a reprezentat o adevărată academie populară a românilor, încurajând, stimulând, și organizând învățământul, știința, cultura în general, literatura și artele în mod special.”²²

Nu trebuie omis nici rolul important al Cazaniilor în păstrarea autentică a credinței ortodoxe și în promovarea spiritului unității de neam, de limbă și de cultură românească. Dintre acestea, Cartea românească de învățătură a Mitropolitului Varlaam, adresată către „toată seminția românească, pretutindeni ce se află pravoslavnici într-această limbă”²³, s-a bucurat de cea mai largă răspândire în Ardeal, reprezentând arma de căpătâi a preotului predicator.

Cărțile de ritual și de învățătură, tipărite în limba națională a „vechilor cazanii”, serveau ca manuale școlare și constituiau instrumentele de lucru ale preoților și dascălilor bisericii. Ele erau mijloacele de luminare a poporului credincios, de stimulare a evlaviei și de propovăduire a adevărului revelat prin cuvânt, prin rugăciune, prin catehizare și cântare, toate transmise în limbajul poetic al românului, în atmosfera solemnă și înălțătoare a sfintelor slujbe oficiale în biserică, în duminici și sărbători. În tinda bisericii și sub bolta ei de har a văzut neamul românesc lumina slovei. Ne era sfântă limba unitară în care învățasem numele și cuvântul lui Dumnezeu, în care roteam primele rugăciuni și intonam minunatele noastre colinde tradiționale, pline

²² Academician Alexandru SURDU, *Monumente pentru eroii...*, p. 89.

²³ VARLAAM, Mitropolitul Moldovei, *Carte românească de învățătură*, Ed. Roza Vânturilor, București, 2011, p. 4.

de fior sfânt și de adâncă simțire românească. În această limbă am mărturisit faptele măntuitoare ale credinței și ale operei răscumpărătoare a Fiului lui Dumnezeu, de fiecare dată când participam la sfintele slujbe și trăiam cu emoție în lumina sărbătorilor praznicele: Paște, Crăciun, Bobotează, Înălțare, Rusalii etc. Ne unea același sânge, și al firii și al dumnezeieștii Euharistii, cu care ne împărtășeam mereu din același potir²⁴.

Însă factorul de coeziune, de conservare a unității de credință și de perpetuare a tradițiilor ortodoxe strămoșești a fost preotul, în toate regiunile locuite de români, dar mai ales în Ardeal, unde preoții se întruneau în „marele sobor”, care era „un adevărat parlament democratic al iobagilor români”²⁵.

În felul acesta, pe temelia unității de credință s-a format și întărít conștiința națională a românilor de pe întregul cuprins al teritoriului românesc, începând de la Dunăre și Mare și până în creierii Carpaților. Preoții, păstorii, credinciosii și călugării erau animați de aceeași năzuință și voință de granit, de a rămâne înfrățiti într-un singur neam, în credința lor strămoșească unică și în nădejdea înfăptuirii visului național de unire într-un singur stat liber. De aceea nu trebuie să ne mire faptul că numeroși preoți au fost prezenți alături de popor în marile răscoale și revoluții, militând pentru unitate, pace, libertate și dreptate socială, cum s-a întâmplat în Răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan (1784), în Mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu (1821) și în marea Revoluție de la 1848, adevărate momente cruciale de emancipare și redeșteptare națională și de aspirație la unitatea statală. În aceste împrejurări, preoții au luat atitudine, îndrumând și îmbărbătând poporul. În timpul revoluției de la 1848, popa Radu Șapcă vorbea revoluționarilor de la Izlaz, iar alții preoți se așezau în fața tunurilor turcești, cum a procedat Ieromonahul Ambrozie, supranumit „popa Tun”. Unii preoți se așezau în fruntea delegațiilor de țărani și cereau guvernului revoluționar de la București împroprietăirea acestora. În rândul figurilor luminoase ale acestor preoți patrioți strălucește și chipul popii Stoica din Făgăraș, care pășea cu crucea în fruntea oștirilor lui Mihai Viteazul, când acesta declanșa lupta pentru apărarea credinței în fața pericolului otoman, sau pentru unirea celor trei țări române, al cărei ecou a fost atât de puternic, încât a creat deja bazele raționale ale unirii.

²⁴ Pr. prof. Constantin GALERIU, „La aniversarea a 120 de ani de la Unirea Principatelor Române”, în: *Studii Teologice*, XXXI (1979), nr. 1-4, p. 5.

²⁵ „Ortodoxia românească, sprijinitoare a năzuințelor poporului român”, în: *Orthodoxia*, XX (1968), nr. 4, p. 515.

Acțiunea propagandistă a preoților unioniști s-a concretizat mai ales în converbiri particulare întreținute cu enoriașii și în susținerea discursurilor ocazionale și a predicilor, rostite în biserică, după otpustul Sfintei Liturghii, în care credincioșii erau îndemnați să se angajeze ferm în lupta pentru unire. Niciodată amvonul românesc n-a răsunat de predici mai vibrante, mai călduroase și mai pline de accente patriotice, cum a răsunat în clipele premergătoare Unirii de la 1859 și a Marii Uniri de la 1918. Preoții și învățătorii de la sate sunt cei ce i-au deprins pe școlari să cânte „Hora Unirii” și imnul „Pe al nostru steag e scris Unire”.

O contribuție importantă la maturizarea acestui proces, au avut-o în Ardeal ideile politice și religioase ale episcopului Inochentie Micu Klein (1728-1751) și cele răspândite de celebrul *Supplex Libellus Valachorum* (1791), iar în Moldova activitatea literară a cronicarilor, care subliniau în operele lor ideea unității neamului românesc din Ardeal cu cel din Moldova. „Români – spunea unul dintre ei – căți se află locuitori în Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoroșu, de la un loc săntu cu moldovenii și toți de la Râm se trag”²⁶.

Conștiința de sine a originii romane și a unității etnice și religioase a poporului român este exprimată cu multă vigoare și naturalețe în operele literare ale poeților și scriitorilor noștri. Literații au militat pentru formarea limbii române literare unitare, propunând un sistem ortografic cu litere latine. Iată, de pildă, ce spune scriitorul pașoptist Ion Heliade Rădulescu în această privință: „Când vor ajunge a-și împrospăta și a-și desăvârși limba este semn că români au învățat și s-au socotit asupra tuturor obiectivelor și averilor ce constituie societatea; și dacă îi vezi că încă s-au ținut prin toate nenorocirile ... pricina este că nu și-au pierdut de tot limba. Căci până când se va auzi limba lor în biserici și cancelarii totdeauna va sta și ființa lor politică; când se va pierde limba, a pierit și românul”²⁷. Același scriitor propune ca înainte de a se înfăptui Unirea Principatelor, să fie canalizate toate eforturile spre „a se forma o limbă unitară, compusă din elementele tuturor provinciilor României, curățită de toate absurditățile eterogene și de crescăturile parazite”²⁸.

²⁶ Grigore URECHE, *Letopisețul Țării Moldovei (de la Dragoș-Vodă până la Aron-Vodă)*, ed. Hyperion, Chișinău, 1990, p. 65.

²⁷ Alexandru DOBRE, *Idealul unității naționale în cultura română*, ed. Minerva, București, 1988, p. 41.

²⁸ Alexandru DOBRE, *Idealul unității naționale...*, p. 45.

Lupta pentru unitatea limbii românești literare s-a dus tot pe principii logice și raționale, ca și aceea pentru ortografia acestei limbi, căci unirea teritorială a fost precedată de unitatea lingvistică și culturală a românilor. „Țelul nostru este realizarea dorinței ca români să aibă o limbă și o literatură comună pentru toții”²⁹, spunea Mihail Kogălniceanu în introducerea revistei „Dacia literară”, iar revista „Albina românească” de la Iași vehicula ideea „sentimentului de naționalitate”³⁰, pentru că se insista asupra rolului important al limbii în societate, asupra caracterului ei catalizator și unificator, în menținerea spiritului național, a individualității și identității poporului român. Este tocmai ceea ce afirma C. Aristea, în 1857, an al înfierbântatelor lupte pentru Unire, în toiul căreia trăgea un semnal de alarmă, zicând: „Când se strică și piere o limbă, se corupe și piere și națiunea”³¹. Așadar, conștiința unității naționale a determinat conștiința unității culturale a românilor, atât pe fundalul credințelor, obiceiurilor și culturii populare, cât, mai ales, prin aportul substanțial al marilor noastre personalități culturale care au creat epocă, străduindu-se să scrie o „limbă ca un fagure de miere”, aşa cum spune marele poet național Mihai Eminescu.

Marile valori culturale, spirituale și artistice, elaborate de geniul creator al poporului au fost pilonii de granit pe care s-a sprijinit și s-a clădit ideea de unitate, sentimentul românesc al ființei și al credinței noastre ortodoxe. Aceste valori poartă amprenta talentului inegalabil al creatorilor anonimi ai ființei noastre ortodoxe românești, întruchipate în pridvoare cu coloane, în porți sculptate și troițe, șlefuite secole de-a rândul, pentru a le da strălucirea de astăzi a nestemelor. Din toate acestea răzbate sentimentul românesc al ființei, „dorul acesta întru ceva, care ne și adună pe aceleași pridvoare, ne ține de vorbă în fața acelorași porți, ne strâng sub aceleași turle de biserici și ne îngenunchează în fața acelorași troițe, pe fundalul cântecelor noastre bătrânești cu viersuri mioritice”³². Spațiul mioritic este spațiul – matrice al românismului. În jurul acestuia s-a înfăptuit Marea Unire și numai în jurul acestuia va putea dăinui, pentru că în climatul lui s-a plămădit Ortodoxia românească. Structura noastră sufletească este făurită din Ortodoxie, tot atât

²⁹ Alexandru DOBRE, *Idealul unității naționale...*, p. 42.

³⁰ Alexandru DOBRE, *Idealul unității naționale...*, p. 42.

³¹ Alexandru DOBRE, *Idealul unității naționale...*, p. 44.

³² Academician Alexandru SURDU, *Elogiul filozofiei ...*, p. 35.

cât este încheiată din săngele originii noastre daco-romane, pentru că în leagănul ei ne-am păstrat datinile și obiceiurile strămoșești, limba literară și liturgică cu forma ei arhaică și măiastră, cu farmecul ei poetic și cu țesatura ei românească.

Toate creațiile noastre populare, religioase și artistice sunt expresia și mărturia simțirii și trăirii credinței noastre ortodoxe. În cântecul de leagăn, în doine, în balade, în sintagme proverbiale și zicători, în orația de la nuntă, în doina de la înmormântare, în herovicul de la strană, în doina de pe plai, în oul încondeiat, în cerdacul înflorit și în troița de la răscrucea drumului s-a revărsat spirit și suflet de Ortodoxie. Prin Ortodoxie ne-am păstrat tradițiile strămoșilor și hotarele țării și tot prin ea am ajutat și luminat și alte popoare până în orientul îndepărtat. Suntem ortodocși prin formăția noastră sufletească, prin trecutul glorios și prin aspirațiile și destinele noastre, iar la îmbogățirea acestui tezaur spiritual și național și-au adus o contribuție de seamă și voievozii noștri, ctitori de țară și de sfinte aşezăminte. Dacă încercăm să facem o asemănare între spiritul de viață al regilor occidentali și cel al domnitorilor români, observăm că nu există termen de comparație. Primii aveau ca îndeletnicire de bază crima, descrisă de Shakespeare în dramele sale pasionale și teoretizată de Machiavelli în Prințipele: stiletul și otrava, minciuna și trădarea. „Dacă vrei să domnești liniștit, omoară-ți toate rudele și prietenii”³³. Pe când Neagoe Basarab în Învățăturile sale către fiul său, Teodosie, recomandă rugăciunea înaintea săvârșirii oricărei fapte. Și, mai ales în situații grele, evitarea cu orice preț a vărsării de sânge; înălțarea de biserici, după repurtarea victoriei, și căință amarnică, în caz de înfrângere, socotită ca o pedeapsă pentru păcatele poporului: „Mai bine să-ți fie tie rău, decât să-l faci pe altul să suferă”³⁴. Așa gândea și lucrau domnii noștri români, iar această atitudine și comportare umanitar-creștină se datora și faptului că majoritatea dintre ei aveau ca sfătuitori și îndrumători pe ierarhi, pe duhovnici și pe marii trăitori. Mihai Viteazul l-a avut ca prim sfetnic pe mitropolitul Teodosie, Ștefan cel Mare pe pustnicul Daniel Sihastru, iar Constantin Brâncoveanu pe Antim Ivireanul. De aceea unii dintre ei au și fost canonizați. Toate aceste exemple grăitoare scot în lumină adevărul incontestabil că preoțimea noastră a dat doavadă de curaj și devotament cu adevărat creștinesc, și a izbutit astfel

³³ Academician Alexandru SURDU, *A sufletului românesc cinstire ...*, p. 59.

³⁴ Academician Alexandru SURDU, *A sufletului românesc cinstire ...*, p. 59.

să scrie una din paginile frumoase ale istoriei neamului și Bisericii, pentru care și-a câștigat dreptul la recunoștință³⁵.

În campania din 1916-1918, Biserica Ortodoxă Română a fost prezentă prin ierarhii, preoții și călugării ei. „Purtarea patriotică a ierarhilor la episcopii și mitropoliile lor, dar, mai ales patriotismul preoților care au fost pe front alături de ostașii români în războiul din 1916-1918, sacrificiul unui mare număr de preoți pe câmpul de luptă ori în încisorile dușmane din Austro-Ungaria și Germania, constituie contribuția la jertfă, dată alături de ceilalți fii ai neamului nostru”³⁶. Toate aceste jertfe depuse pe altarul patriei străbune de către clericii noștri destoinici, alături de fiili acestui neam, au pregătit condițiile desăvârșirii unității statale a poporului român, act măreț visat cu multe veacuri în urmă, pe care patriarchul României, Nicodim Munteanu (1939-1948) l-a intuit și prevestit în cuvinte semnificative și cu adevărat profetice, rostite în fața credincioșilor ardeleni și bucovineni, prezenți la hramul Mănăstirii Neamț, în anul 1914, când s-a adresat astfel, în calitatea sa de episcop al Hușilor: „De sute de ani veniți aici la această sfântă mănăstire ca să vă întăriți în credința ortodoxă și în dragostea de neam. Dar ca să pătrundeți până aici, acei din provinciile subjugate, a trebuit să treceți granițele cu multă frică și cu mari greutăți. Țineți minte însă un lucru. Nu va trece mult și aceste blestemate hotare care ne frâng trupul nostru național vor cădea și atunci vom alcătui o apă și un pământ ... Duceți vestea aceasta în părțile voastre și vestiți tuturor că se apropie ziua mântuirii, ziua unirii întregului nostru neam!”³⁷ Dacă acest deziderat s-a tradus în faptă este un semn providențial că Dumnezeu a intervenit direct în istorie și a ocrotit neamul nostru românesc. „El a lucrat totdeauna prin oameni, prin însuși Fiul Său, și depinde și azi și oricând de noi, de oameni, ca să-I permitem lui Dumnezeu să se implice în istorie, să colaborăm cu El, să facem să lucreze în ea prin noi. El e continuu prezent și activ în istorie, dar nu trebuie lăsată Lui grija ei”³⁸. În acest sens, „istoria ne ajută să înțelegem nu numai creștinismul, ci și drepturile și datorile

³⁵ Iconomul C. NAZARIE, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, 1921, p. 32.

³⁶ „Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România, contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVI (1968), nr. 11-12, p. 1332.

³⁷ Pr. prof. Mircea PĂCURARIU, *Unirea cea Mare...*, p. 855.

³⁸ Prof. univ. Teodor M. POPESCU, *Rolul istoriei în înțelegerea...*, p. 20.

noastre de creștini”³⁹, iar datoria noastră primordială este aceea de a ne sili să păstrăm „unitatea Duhului, întru legătura păcii” (Efeseni 6, 3), conviețuind în deplină unitate, pace, înțelegere și armonie, aşa cum au înțeles să trăiască moșii și strămoșii noștri de-a lungul istoriei. „Numele de Biserică nu este un nume de dezbinare sau împărțire, ci este nume de unire și de împreună glăsuire... În toată lumea Biserica trebuie să fie una și aceeași, deși este împrăștiată prin multe locuri. Căci dacă locul este departe, totuși Domnul, de obicei fiind, unește pe toți la un loc”,⁴⁰ spune un mare părinte al Bisericii.

Ortodoxia românească a transpus în viața și lucrarea ei acest principiu fundamental al înfrățirii și al comuniunii creștine, mânând pe fiind și ajutându-i să trăiască în pace, în adevăr și în dragoste. Ea s-a identificat cu aspirațiile de libertate, dreptate și viață în general ale poporului român, sprijinindu-l în toate acțiunile și misiunile lui nobile și constructive de păstrare a unității dreptei credințe și de dobândire a unității sale politice, într-un stat propriu și independent. Ortodoxia românească este o viață și spiritualitate trăită în duhul Evangheliei lui Hristos, este o spiritualitate liturgică și patristică, de adâncă simțire și comuniune. Credincioșii noștri participă în mod real, activ și conștient la viața și lucrarea Bisericii, îngrijindu-se de înfrumusețarea sfintelor locașuri, colaborând cu preoții și cu duhovnicii lor, frecventând regulat sfintele slujbe și dând răspunsuri la Sfânta Liturghie în cântarea omofonă. Acest lucru dinamizează și însuflarește participarea lor și le întărește sentimentul comuniunii și al solidarității, căci spiritualitatea ortodoxă nu este preocupare individualistă, ci este deschisă și ancorată în comunitatea neamului nostru românesc, unde toți binecredincioșii creștini se străduiesc să-L slăvească și să-L mărturisească pe Dumnezeu „cu o gură și cu o inimă”, aşa cum îi îndeamnă preotul slujitor la fiecare Sfântă Liturghie. Aceasta este podoaba sufletească care trebuie să strălucească ca o icoană vie în orice obicei creștin-ortodoxă, adunată în jurul sfântului altar, înaintea Mielului și Păstorului Hristos, în fața căruia ne plecăm cu evlavie genunchii inimilor noastre.

³⁹ Prof. univ. Teodor M. POPESCU, *Rolul istoriei în înțelegerea...* p. 21.

⁴⁰ SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia I*, în: *Comentariile sau tâlcuirea Epistolei întâi către Corineni*, trad. în rom. de Arhim. Theodosie Athanasiu, și revizuită de Constantin Făgețan, Ed. Sofia, București, 2005, p. 9.

Summary: The self-sacrifice of the authors of Romania's Union – grounds for preserving the unity of faith and nation in today's world

The ideal of national unity is based on the consciousness of our community of origin, nation, language and faith, as this consciousness has been passed down from generation to generation and continuously enhanced by the manifold ties – economical, political, cultural and religious – which along the centuries have tightly knitted together the Romanian people inhabiting this ancestral land.

The great tribulations met by our people throughout its history, never discouraged it and never diminished its hope and belief that its ideal would come true. We have known hardships that never broke us, we have known defeats and distress that never diminished our faith, we had to make sacrifices but we never hesitated. This resilience in face of all transient adversities has been due to the fact that we, the Romanians, have always possessed the consciousness of our national unity, and awareness that it could only be achieved through sustained efforts, sacrifices and unwavering belief in God's mercy and help.

The consciousness of our unity of faith has been intertwined with that of our national unity, ever since the times of our ethnogenesis. This supreme goal has always been pursued.

This ideal was achieved with the contribution of the great personalities of our people: enlightened rulers, erudite hierarchs and patriots, renowned historians and talented writers. Some were founders of holy places of worships, others were enlightened leaders of our nation, and all contributed substantially to the shaping of our language, our culture and our Romanian Orthodox spirituality. Our ancestral land, bequeathed to us thanks to the heroic sacrifice of our predecessors, has been the cradle of national, cultural and religious growth.